Курсант 1-го курсу факультету №1
Навчально-наукового інституту №1
Національної академії внутрішніх справ
Марценюк Юлія Юріївна

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сьогодні актуальним є пошук та запровадження нових підходів у сфері управління органами внутрішніх справ, побудови їх якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою. Україна з 2015 року до теперішнього часу перебуває в активній фазі реформування міліції в поліцію, запозичуючи досвід та використовуючи ресурсну допомогу країн-донорів (США, Японія). Важливе теоретичне та практичне значення на цьому шляху має досвід правоохоронних органів інших країн світу, знання тих явищ, тенденцій та закономірностей, що визначають сучасний стан і перспективи розвитку управління поліцейськими підрозділами.

Для виконання цих завдань корисно звернутися до зарубіжного досвіду, насамперед високорозвинених країн, які традиційно втілюють принципи правової держави, мають розвинені структури громадянського суспільства, сформовані правові системи та налагоджені механізми реалізації правових приписів. Цей посил визначається й інтеграцією України у світові та європейські політичні, правові, економічні й соціальні інститути, внаслідок чого відбувається інтернаціоналізація правового простору, що потребує координації міждержавної правоохоронної діяльності.

Науково-практичне підґрунтя для роботи в цьому напрямі склали загальнотеоретичні наукові праці й розробки В.Б. Авер'янова, Г.В. Атаманчука, О.М. Бандурки, І.П. Антонова, А.П. Герасимова, Н.П. Матюхіної, В.П. Пєткова, М.В. Білоконя та інших учених, котрі розробляли теоретичні та методичні основи управління в органах внутрішніх справ.

Невід'ємною умовою успішності реформування правоохоронних органів України є запровадження партнерської моделі взаємовідносин між ними і суспільством, що передбачає наявність у громадськості об'єктивної інформації про особливості діяльності правоохоронців, продуктивність їх роботи, ефективність витрачання бюджетних коштів та інші важливі аспекти функціонування. Не є винятком і Національна поліція України, принцип відкритості та прозорості діяльності якої здобув своє законодавче закріплення у Розділі II Закону України «Про Національну поліцію».

Відкритість та прозорість у діяльності поліції дозволяє правоохоронним органам створювати середовище відкритого діалогу з громадянами і, таким чином, забезпечувати високий рівень довіри з боку суспільства, акцентуючи увагу на питаннях публічної безпеки, а також залучаючи громадян до спільного вирішення проблемних питань [1].

Закон визначає Національну поліцію як орган виконавчої влади, який буде

служити суспільству і призначений для охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання громадського порядку та громадської безпеки. Встановлює правові основи організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції [2].

На сьогоднішній день в складі поліції функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення (мал. 1).

Мал. 1 Структура Національної поліції України

Зазначається, що діяльність Національної поліції здійснюється в тісному співробітництві та взаємодії з населенням, територіальними громадами та інститутами громадянського суспільства на принципах партнерства і спрямована на вирішення їхніх потреб.

Актуальність правових принципів організації та діяльності Національної поліції України полягає у чіткому з’ясуванні кожною особою, як саме буде відбуватися реформування в країні, та які шляхи вдосконалення діяльності та побудови реального дієвого механізму захисту прав людини і громадянина чекає на орган центральної виконавчої влади України.

Захист прав та інтересів людини є одним із найважливіших завдань Української держави, адже ставлення до їхніх прав і свобод, повага до їхньої людської гідності найточніше відображають рівень гуманності й цивілізованості суспільства.

Зарубіжними країнами сьогодні накопичено значний досвід щодо підготовки кадрів для поліцейських служб. Сьогодні за кордоном спостерігаються три моделі управління правоохоронними органами: централізована, децентралізована та комбінована (інтегрована) (мал.2).

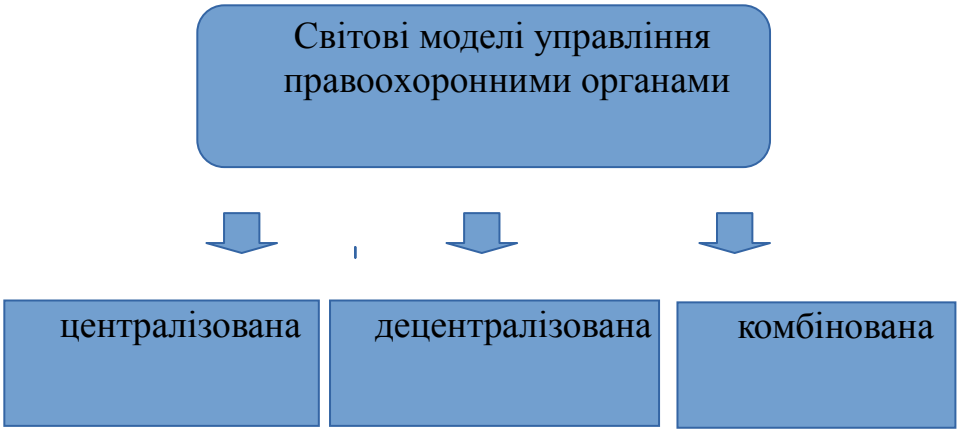

Мал. 2 Світові моделі управління правоохоронними органами

Централізовану модель системи забезпечення внутрішньої безпеки використовують низка країн континентальної Європи. Ця модель системи забезпечення внутрішньої безпеки функціонує у двох видах. Перший з них функціонує у державах, які забезпечують свою внутрішню безпеку тільки силами цивільної поліції (Швеція, Данія, Норвегія, Ірландія, Фінляндія). Для них характерним є невисокий рівень злочинності, відсутність серйозних політичних і соціальних конфліктів, тому вони не потребують спеціальних поліційних формувань збройних сил.

До країн другого (основного) виду централізованої моделі належать держави з постійним використанням спеціальних поліцейських формувань - жандармерії: Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Бельгія, Голландія, Люксембург Для цих країн властива не тільки жорстка централізація діяльності правоохоронних органів, але й традиційне використання національної поліції та жандармерії. Суттєвим недоліком централізованої системи можна назвати те, що поліція переважно зосереджується на вирішенні загальнодержавних проблем і недостатньо враховує інтереси окремих територіальних громад.

Децентралізована модель охорони правопорядку функціонує у країнах із розвинутою демократією (Швейцарія, США, Канада). У сучасній Європі модель децентралізованої поліції, організованої на принципах самоврядування, зберігається лише у Швейцарії. Тут відсутній централізований та монолітний корпус державної поліції, чисельність органів правопорядку і принципи їх функціонування визначають окремі місцеві (кантональні) органи влади. Унікальний досвід децентралізації поліцейської діяльності нагромаджений у США. Особливістю поліцейської системи Канади є те, що вона поділяється на федеральну, провінційну та муніципальну. У своїй діяльності кожна з цих інституцій керується спеціальним Статутом про поліцію Канади, Кримінальним кодексом Канади, законами провінцій і муніципальними законами.

Комбінована (інтегрована) модель управління поліцією характерна для Великобританії, ФРН, Японії, Нідерландів, де поєднуються ознаки двох вищезгаданих моделей. Зокрема, у Великобританії поліцейська система ґрунтується на поєднанні повноважень держави й органів місцевого

самоврядування у сфері правопорядку. Також систему управління охороною правопорядку доповнюють незалежні спеціальні поліцейські організації (транспортна поліція, поліція відомства з питань атомної енергетики, військова поліція).

Організація діяльності по забезпеченню правопорядку, громадської безпеки, боротьби зі злочинністю у всіх її проявах у кожній країні має свою специфіку й особливості. Зазначимо, що функції Міністерств внутрішніх справ у більшості зарубіжних країн є значно ширшими, ніж в України. Так, зокрема МВС Франції, Італії, Іспанії, Португалії, Нідерландів, Бельгії крім управління поліцією, здійснюють контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування, займаються питаннями, пов'язаними зі стосунками між державою та церквою, соціальним забезпеченням, діяльністю державних архівів, громадських благодійних організацій.

Майже у всіх зарубіжних поліцейських системах статус поліцейської служби цивільний; службовці можуть виконувати обов'язки в форменому одязі або в цивільному. На працівників поліції поширюються основні політичні та профспілкові права, за винятком права страйкувати та займатись політичною діяльністю. В усіх демократичних країнах поліція позапартійна. Характерною ознакою діяльності правоохоронних органів багатьох країн світу є висока соціальна, правова захищеність і матеріальна забезпеченість їх працівників, що спонукає до відповідального виконання обов'язків, професійного зростання. Зупинимось на особливостях діяльності поліції Республіки Польщі, Великобританії, Франції та Федеративної Республіки Німеччини. Поліція є складовою частиною державного адміністративного апарату, а не органів місцевого самоврядування, як це було до 1990 року. Оскільки поліцейське відомство є формацією жорстко централізованою та ієрархічною, управління поліцією Польщі здійснюється за централізованою схемою (Головна комендатура поліції – воєводська комендатура – повітова (районна) комендатура). Поліція Польщі складається з таких галузевих служб: кримінальної, превентивної і сприяючої (допоміжної) діяльності поліції. У структурі поліції функціонує також судова поліція, повноваження та засади організації якої визначаються Міністром внутрішніх справ і адміністрації за погодженням з Міністром юстиції. Сучасна система поліцейських органів Великобританії включає поліцейські департаменти графств, транспортну поліцію, поліцію Північної Ірландії. Офіційні назви поліцейських органів:повноважна поліція в 51 місцевому відділенні на території Англії, Уельсу, Шотландії;королівська поліція Ольстера в Північній Ірландії; Лондонська поліція в столиці Великобританії. Статус поліцейської служби цивільний, службовці несуть службу у форменому або у цивільному одязі, але практично без зброї, окрім Ольстера.

Характерною особливістю британської поліцейської системи є також те, що всі працівники британської поліції (від констебля і вище) наділені відповідними правами в частині досудового розслідування кримінальних справ. Окремого органу чи посадової особи спеціально призначених для виконання цієї функції, у британській поліції немає. Поряд із поліцією досудове

розслідування мають право також вести по окремих категоріях справ співробітники королівської митної служби Великобританії. В Англії митний департамент наділений найбільшими повноваженнями для розслідування діяльності організацій і окремих осіб, втягнених у міжнародну контрабанду, наркобізнес, фінансові міжнародні злочини. Окремо слід сказати про поліцейські функції коронерів – чиновників, які поєднують суддівські та слідчі функції. Коронери проводять дізнання з обмеженого кола справ: у випадках виявлення трупа зі слідами фізичних ушкоджень чи за фактом смерті при загадкових обставинах, підозрах у підпалі, внаслідок аварії тощо.

У складних умовах радикального реформування системи органів внутрішніх справ України досить корисним може стати досвід поліції Федеративної Республіки Німеччини. Німецька поліція визнається фахівцями як своєрідний еталон організації та практичної реалізації правоохоронної діяльності. Вона є органом державної виконавчої влади, який вдало поєднав кращі традиції поліцейської служби з новітніми досягненнями, пов’язаними з побудовою правової, демократичної, соціально орієнтованої держави. Німеччина є федеративною державою, що обумовлює відповідну побудову правоохоронних органів країни. Федеральний уряд Німеччини відповідальність за стан правопорядку поділяє за урядами земель, які згідно з Конституцією 1949 року мають власні поліцейські сили.

Сучасну систему правоохоронних органів Німеччини складають: органи юстиції (федерального і земельного рівнів); поліцейські служби 16 федеральних земель; федеральні поліцейські відомства; федеральне митне відомство (підпорядковане Федеральному відомству фінансів); органи охорони Конституції (Федеральне відомство охорони Конституції підпорядковується МВС ФРН). Управління поліцією здійснюється за напівцентралізованою системою. Загальна характеристика основних напрямів діяльності поліції сучасної Німеччини та їх аналіз вказують на те, що після об’єднання двох державних утворень ФРН та НДР, двох систем з різним державним устроєм та політичним режимом, органи поліції Німеччини зазнали певних змін.

Ще однією країною, досвід якої потрібно врахувати, є Франція. Адже поліцейська система Франції відноситься до однієї з найстаріших систем Європи. У Франції історично склалася централізована система поліцейського управління. Сучасна поліцейська система Франції являє собою складний апарат з власною структурою, що покликаний захищати інтереси адміністрації. Структурно вищевказаний апарат складається з таких підрозділів: національна поліція муніципальна поліція, жандармерія. Потрібно також наголосити на тому, що всі поліцейські сили країни об’єднані в межах національної поліції, що керується генеральною дирекцією поліції МВС Франції.

З усього вищесказаного можна зробити висновок про те, що вивчення досвіду розвитку поліцейських підрозділів країн Європи може бути корисним для України як держави, яка прагне мати поліцію європейського зразка. Однак не слід забувати, що кожна з поліцейських систем має свою індивідуальну історію розвитку та свою специфіку. Тому одним із основних завдань, яке слід поставити перед Міністерством внутрішніх справ України, – це вдосконалення

органів внутрішніх справ з урахуванням позитивного досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи та світу.

Отже, інноваційні процеси, що відбуваються в Україні, в тому числі і в системі правоохоронних органів, відкривають реальні перспективи широкого використання міжнародного досвіду в організації діяльності поліції. Без сумніву, вивчення досвіду державного управління поліцією зарубіжних країн має не тільки теоретичне, але й практичне значення для діяльності правоохоронних органів України. Але під час здійснення реформування правоохоронних органів України мають враховуватися, насамперед, національні особливості функціонування цих органів, лише найефективніші важелі управлінської діяльності, спрямовані на вдосконалення функціонування поліцейських інститутів. Узагальнення та використання новітніх досягнень поліцейської науки й практики, безперечно, сприятиме розв'язанню відомчих проблем, оптимізації професійної орієнтації, адаптації до вимог професії, освоєнню професійних та організаційних цінностей, досягненню професійної майстерності, опануванню нових видів діяльності та перепідготовці персоналу, а також виконанню завдань кадрового моніторингу, збереженню працездатності та запобіганню професійній деформації працівників поліції, поліпшенню робочого клімату в підрозділах. Це дасть змогу якісно й ефективно виконувати службові обов'язки й поліпшить імідж поліції як усередині країни, так і за її межам. Але найважливішим є те, що виважене застосування передового зарубіжного досвіду допоможе переорієнтувати роботу органів внутрішніх справ України із силових і адміністративних методів на демократичніші, спрямовані передусім на допомогу населенню, захист прав і свобод людей, забезпечення безпеки населення у повсякденному житті, тобто загалом – на формування довіри народу до поліції. А це, у свою чергу, виведе діяльність правоохоронних органів України на європейський рівень, що сприятиме втіленню євроінтеграційних намірів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Семерей Б.В. Адміністративно-правові засади реалізації принципу відкритості та прозорості у діяльності національної поліції України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Б.В. Семерей ; Міжрегіональна академія управління України. - К., 2017. -20 с.

2. Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 з наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

3. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України: монографія / О. М. Бандурка. – Х. : НУВС 2004. – 780 с.

4. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А. В. Губанов. – М. : МАЭП, 1999. – 286 с.3. Білоконь М. В. Державне управління усфері охорони громадського порядку : монографія / М. В. Білоконь. – Х. : НУВС, 2004. –700 с.

5. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії:сучасні тенденції розвитку та управління : монографія / Н. П. Матюхіна // за заг. ред. д-раюрид. наук, проф. О. М. Бандурки. – Х. : Консум, 2001. – 131 с.5. Антонов И. П. Полиция Германии: История и современность / И. П. Антонов. – М.,2000. – 144 с.

6. Герасимов А. П. Местное самоуправление и местная полиция во Франции А. П. Герасимов. – М., 1992. – 125 с.

7. Соболь Є. Ю. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи / Є. Ю. Соболь, С. С. Коломойцев // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 461–466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10cejppk.pdf

8. Передерій О.С. Міністерство внутрішніх справ як головний орган управління поліцією у Франції, Німеччині, Польщі (загальнотеоретичний аспект) / О.С. Передерій // Державне управління та місцеве самоврядування: Тези VII Міжнар. наук. конгресу, 29-30 березня 2007 р. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2007. – С. 96-98.